

MATICA HRVATSKA: 175. OBLJETNICA UTEMELJENJA NAJSTARIJE KULTURNE USTANOVE U HRVATSKOJ

Nikada presahla ljubav prema hrvatskoj riječi

ZRCALO VREMENA

Ove godine Matica hrvatska, naša najstarija kulturna ustanova, obilježava 175 godina utemeljenja, kojom će se prigodom krajem ovoga mjeseca, 30. studenoga, u Rovinju održati svečana sjednica. O Matici će govoriti predsjednik MH, akademik Stjepan Damjanović i akademik Josip Bratulić

PRIPREMILO Robert BURŠIĆ

Matica hrvatska, književno i kulturno društvo, utemeljeno je 1842. godine, pod imenom Matica ilirska, radi promicanja ideja hrvatskoga narodnog preporoda, odnosno razvijanja nacionalne svijesti i kulturnog prosvjetovanja. Matica je prvotno osnovana kao izdavačka kuća unutar Ilirske čitaonice, a predsjednik Čitaonice, a predsjednik Čitaonice, grof Janko Drašković, imenovan je i prvim predsjednikom Matice. Matica ilirska preimenovana je u Maticu hrvatsku 1874. godine. Te godine, kada je utemeljena Matica (1842.), teritorij Hrvatske bio je podijeljen na nekoliko područja u sklopu Monarhije, a Dalmacija i Istra bile su izravno podvrgnute austrijskoj vlasti. Jedna od osnovnih, glavnih zadaća Matice, bila je izdavanje "korisnih knjiga u ilirskom jeziku". Povjerenje u kulturu i ljubav prema knjizi, to se u Matici nikada nije promijenilo. Matica je postala i ostala čuvaricom hrvatske riječi. Danas tiska više od sedamdeset knjiga godišnje, tri časopisa (Vijenac, Kolo, Hrvatska revija), organizira izložbe, koncerte...

Matica hrvatska u Istri od osnutka

Matica hrvatska u Istri djeluje od svog osnutka 1842. Od tada pa do danas, ne i za vrijeme talijanskoga fašizma i totalitarizma, kada je bio zabranjen njezin rad, putem povjerenstava i ograna djeluje ponajprije kao prosvjetitelj i zaštitnik hrvatske kulture.

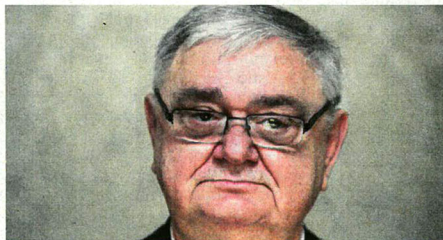
Krajem 1879. godine Naša Sloga objavila je informaciju o uspješnom napretku MH; za godišnju pretplatu od tri forinte svaki član dobije osam do devet knjiga. Te godine u Maticu je bilo uključeno oko 3000 članova; u Istri, bez otoka, a s Trstom, bilo je stotinu članova, a povjerenike je Matica imala u središtima tadašnjih kotara: Trstu, Kopru, Pazinu, Kastvu, piše dr. Nevio Šetić (O pove-

Zgrada Matice hrvatske u Zagrebu

Josip Šiklič

Stjepan Damjanović

Josip Bratulić

zanosti Istre s ostalim hrvatskim zemljama, Naša Sloga 1870.-1915.). Matica nije organizirano djelovala u kotarima Poreč i Pula. Tiska i dijeli po Istri desetak tisuća knjiga, pokreće periodiku na hrvatskom jeziku, osniva čitaonice, prikuplja i čuva etnografsku građu i pučko stvaralaštvo. U Trstu 1879. matičari tiskaju zbirku "Hrvatske narodne pjesme što se pjevaju po Istri i kvarnerskih

otocih"; pod Matičinim pokroviteljstvom Matko Brajša Rašan 1910. godine objavljuje "Hrvatske narodne popijevke iz Istre".

Treba napomenuti da su većina najznačajnijih Istrana bili i istaknuti matičari: Juraj Dobrila, Matko Brajša, Viktor Car Emin, Ivan Cukon, Ivo Glavina, Antun Kalac, Luka Kirac, Eugen Kumičić, Šime Kurelić, Matko Laginja, Matko Mandić, Fran Matej-

čić, Ivan Rendić, Josip Ribarić, Vjekoslav Spincić, Vinko Šepić, Dinko Trinajstić, Tone Peruško, Zvane Črnja... Ivan Kostrenčić, tajnik i blagajnik MH, u izvješću 1881. godine, navodi: "Svaki rodoljub neka pristupi ovom vele plemenitom društvu, koje nastoji oko društvenog napretka našega naroda. Osobito Istra morala bi bit dobrohno zastupana, da pokaže tudincu, kakovu mu liepu duševnu hranu pruža Matica Hrvatska".

Poziv Matice preko Naše sloge

Ista Naša Sloga 1913. godine (23. siječnja) objavljuje članak "Matica Hrvatska u Istri" kojim pokušava motivirati Istrane da se učlane u Maticu. Među ostalim piše: "A kako prolaze izdanja Matice Hrvatske u Istri? Upravo nikako. Sudjelovanje Istre među članovima Matice Hrvatske tako je neznatno, da nas upravo zabrinjuje... Najprije treba reći da Matica ima uopće relativno prema drugim hrvatskim krajevima najmanje članova i povjerenika u Bosni i Hercegovini i Istri, dakle upravo u onim krajevima gdje je hrvatstvo ugroženo, pa bi trebalo svim silama raditi oko osvjestjenja narodnih sila. Matica Hrvatska ima više članova Slovenaca nego li u Istri ili Bosni i Hercegovini... Matica ima na Krku i u Istri samo 354 člana, dakle onoliko koliko ima na primjer u samome Zadru ove godine, a Istra imala bi u našem prosvjetnom životu predstavljati daleko više nego jedan grad. Vilo je značajno da malo mjesto Kastav ima gotovo trećinu svih članova Matičinih u Istri, što je

znak da bi se u ostalim mjestima Istre mogla širiti hrvatska knjiga. Matica Hrvatska moli za to ovim putem, u prvom redu u interesu same Istre, istarske rodoljube po mjestima, gdje nema povjerenika, da se odzovu Matici, pa da odmah prihvate povjereništvo, pa makar sakupili za sada samo pet prinosnika po šest kuna..."

Dr. Šetić zaključuje: "Vjerujem da najbitniji razlog što Matica hrvatska u tom razdoblju nije imala jači utjecaj u Istri i na otocima leži u činjenici što je na tom području izrasla Družba sv. Ćirila i Metodaa kao najjača kulturna institucija i preokupacija predvodnika narodno preporodnih gibanja od 1893. godine".

Pulski ogranak osnovan prije 55 godina

Matica hrvatska djeluje посредством ograna u Puli, Rovinju, Pazinu, Bujama, Buzetu, Fažani, Umagu, Labinu, Poreču i Vrsaru. Uspostavom demokracije i raspadom Jugoslavije, koja je 1971. zabranila djelovanje Matice i njezinih ograna, pa tako i pulskoga, koji je tada imao 134 člana, u prosincu 1990. održana je obnoviteljska skupština ograna u Puli. Prvi predsjednik obnovljenog ograna postao je Ivan Svetić. Pododbor MH u Puli osnovan je 1962. Prvi predsjednik (do 1966.), bio je prof. Tone Peruško (1905.-1963.). Vinko Jurcan je bio v.d. godinu dana, pa dolazi 1968. Ljubica Filipić-Ivezić (1915.-1995.), a od 1970. do prosinca 1971. predsjednik je Mario Kalčić (1934.-1986.).

Pulski pododbor sudjeluje u osnivanju ostalih istarskih pododбора/ ograna: u Umagu i Poreču (1965.), Pazinu i Rovinju (1969.).

Istarski matičari pokreću časopis "Istarski mozaik", koji Matica izdaje od 1965. do 1971.; ukidanjem Matice 1971., od 1972. časopis nastavlja izdavati Glas Istre; 1974. biva preimenovan u Istra (od 1996. izlazi pod imenom Nova Istra), a uređuju ga Miroslav Bertoša (1967.-1968.) i Miroslav Sinčić (1969.-1974.). Današnju Novu Istru uređuje književnik dr. Boris Domagoj Biletić. Pod okriljem ograna objavljeno je više naslova. Prva knjiga bila je "Žminjski libar, va viersah hrvackeh složen" Zvane Črnje, tiskana 1966. Prije zabrane MH tiskana su dva izdanja knjige "Dragi kamen" Mate Balote, tiskane 1971./1972., pa Zbornik Poreštine (sa Zavičajnim muzejem Poreštine). Bogata nakladnička djelatnost uslijedila je nakon obnove MH.

Obnovljeni ogranci Matice u Istri

Nakon zabrane, 1971. godine, MH obnovljena je 8. prosinca 1990.; na čelu Matice je do 1997. godine Vlado Gotovac. Obnavljaju se i osnivaju novi ogranci MH u Istri: u Puli (aktualni predsjednik dr. Daniel Mikulac) i Umagu 1990. (predsjednik Mato Vidović; 1968. s umaskim književnikom Ivom Barentovićem, Stelio Prodan, dugogodišnji predsjednik, preminuo lani), Poreču (predsjednica Vesna Baranović) i Pazinu 1991. (predsjednik David Ivić), Rovinju 1992. (predsjednik Goran Zgrabljić); prvi put ogranci se osnivaju u Labinu (1991., Nevina Miškulin), Bujama (1995., aktualni predsjednik Zlatan Varelija), Vrsaru (1996., prvi predsjednik Lorenzo Bulešić, pa Ivica Pilat, preminuo 2016.) i Fažani (2002., predsjednik Alojz Štoković). Na inicijativu pazinskog ograna 1992. godine osnovana je Koordinacija istarskih ograna Matice Hrvatske (od 1998. godine Skupština udruga MH Istarske županije), na čijem je čelu Josip Šiklič Pip. U novim demokratskim uvjetima nakladništvo se Matica u Istri razmahala, a posebno je vrijedna izdanja zbornika radova sa znanstvenih skupova: Marčanski, Lindarski, Ližnjanski, Cerovljanski, zbornik radova u povodu prve hrvatske gimnazije u Istri i zbornik radova u povodu stogodišnjice utemeljenja Hrvatske čitaonice u Pazinu, zbornik "Via Crucis Croatiae - istarska molitva za Lipu našu", zajedno s Uljanikom i Pedagoškim fakultetom u Puli.